

Budúci rytier a operný umelec Gustáv Beláček: „V modlitbe sa ponárame do intímnosti chvíle“ (Prvá časť)

25. februára 2022 ✚ Kultúra ✚ Rozhovory

Rany zvonov sú stigmy bez krvi. Ako vyzerala vojenská poprava zvonu, a ktorý vzácny zvon sa poprednému opernému spevákovi Gustávovi Beláčkovi podarilo zachrániť?

Postrelené a zmrzačené zvony verzus dlane nadšene tliekajúce majstrovskému výkonu. To sú ľadovce kontrastov, ktoré Gustáv Beláček v rozhovore s Luciou Laudoniou roztápa vďaka úcte k minulosti. A minulosť má s budúcnosťou spoločný matematický tenzor.

Gustáv Beláček (1969, Zvolen) zbieral prvé študijné úspechy v Bratislave, pod jeho ocelovo plyšový basbarytón sa však podpísali aj pedagogické ruky svetoznámych sólistov Carla Bergonziho či Ionela Panteu. V opernom fiakri precestoval svet, z Beláčkových vokálno-dramatických koláčov však mohli ochutnať aj návštevníci bratislavského či košického stánku múz. Variatio delectat, zmena obveseľuje a Gustáv Beláček si po návrate z koncertných sál čistí hlavu reštaurovaním starožitností a duchovným zostupom do jaskyne menom história. V kaštieli Kotešová, z ktorého dýcha resurrectio temporis, čerpá inšpiráciu pre vlastný medzinárodný hudobný festival Pro Musica Nostra, ktorý je spevákovým ďalším umeleckým dieťaťom. Ticho kaplnky, ktorú vybudoval v Kotešovej, má však najradšej.

Zdroj: archív G. Beláčka

Počas prvej svetovej vojny rekvirovali Nemci aj kovové kľučky na dverách. Rozprávať by o tom mohli v rumunskej župe Vâlcea, kde sa počas vojnových rokov stala kuriózna vec. Aby dedinčania skryli pred Nemcami starý zvon, o ktorom sa tradovalo, že má liečivú silu, vystrojili mu pohreb so všetkým, čo k tomu patrí. Vlastne iba oni vedeli, že v zemi namiesto truhly s nebožtíkom odpočíva zvon. Tak sa ho podarilo zachrániť pred vojakmi, aby tí zvon nepremenili na delo... Aký je Váš vzťah k zvonom?

Z chrámov počas rokov 1915 – 1917 zmizli nielen zvony, ale aj cínové píšťaly z organov. Z oboch sa stali nástroje rozsievajúce smrť – delá. Predstavme si, že pritom len nedávno celé stáročia plnili svoje funkcie v

chrámoch. Organové píšťaly doprevádzali liturgiu a spev. Zvony zvolávali na omše a vždy boli najbližšie k Bohu. Vo svojich kostolných vežiach boli nejakým prostredníkom medzi nami maličkými a spravodlivým Bohom.

Keďže mám nejaké informácie o zvonoch aj organoch a neraz som sa dotkol ich rán z prvej svetovej vojny, tak odpoviem na zvony aj na píšťaly. Ako možno mať zlý vzťah ku zvonom, ktoré boli odjakživa dušou komunity veriacich, ale aj obce či mesta? Zvon zvonil pri najdôležitejších udalostiach ľudského života, pri narodení, krste, svadbe a smrti. Naším predkom hlásal nebezpečenstvo ohňa, cholery, moru, blížiaceho sa nepriateľa. A hrdo ohlasoval aj koniec vojny a začiatok dobrých časov, ako napríklad koniec žatvy. To všetko popri svojich liturgických povinnostiach.

Čoskoro po vyhlásení vojny monarchia potrebovala suroviny na nové delá, konkrétne bronz. Delový bronz má iné zloženie ako zvonový bronz. A k obom treba cín. A ten je tiež drahý a bol ho nedostatok.

Organová skriňa obsahuje mnoho píšťal, okrem drevených aj kovové, predovšetkým cínové. Aby to mal špeciálny rekvirovací pluk jednoduchšie, brali píšťaly najväčšie, teda prospektové. To sú tie čelné, ktoré tvoria predok nástrojovej skrine organa. Tak, ako odvedli z dediny mužov, tak zobrali obciam zvony. Aj organy ostali bez píšťal a hralo sa len na drevených registroch. Vo veži mohol ostať jeden, najčastejšie najmenší zvon – umieráčik. Smutno vtedy bolo na dedinách a v mestách. Okyptení muži, okyptené kostolné veže, okyptené organy. Realita vojnových čias.

Gustáv Beláček objektívom českého fotografa Jakuba Ludvíka.

Zdroj: archív G. Beláčka

Uvedomme si, že zvony mali aj niekoľko sto kíľ. Áut bolo málo, poväčšine povozy, cesty prašné-strašné, času málo. Srdcia zvonov sú zásadne železné, tie pluk nerekviroval. Zvony bolo treba kvôli lepšej manipulácii rozbiť, čo sa ani pri páde z veže často nedarilo. Aby sa tomu pomohlo, boli zvony často prestrelené ešte vo

veži. Najlepšie jedna rana z vonku a jedna zvnútra. Často cez ozdobu, alebo priamo cez reliéf svätca.

Poprava zvonu... bez srdca.

Prichádza mi na um to vergíliovské *auri sacra fames* - prekliaty hlad po zlate, len za zlato si teraz dosadíme hlad po zbraniach, ktorému zvony a píšťaly padli za obeť ako muchy na tanieri mocných. Podarilo sa Vám niekedy zachrániť zranený zvon?

Prestrelený zvon sa pri páde z veže ľahko rozlomil na niekoľko kusov. Práve taký jeden menší zvon sme zachránili. Bol prestrelený rovno cez reliéf Panny Márie. Odliaty v Budapešti v 19. storočí. Ako to, že prežil? Kto ho z komunity, do ktorej záchranca aj zvon patrili, vlastne zachránil? Zhodil ho záchranca za tmy, cestou nepozorovane z voza? Možno. Ale za to bola pri odhalení guľka.

A ako zachrániť, po takmer sto rokoch, dvakrát prestrelený zvon tak, aby opäť plnohodnotne zvonil?

Podarilo sa. S kamarátom Bohušom Hranicom za letného horúceho dňa v Kotešovej sme zvon nahrievali autogénom po celom obvode. A pomaly, ozaj pomaly zvárali ranu mosadznou elektródou. Netušili sme, ako to dopadne.

Nasledovalo reštaurovanie reliéfu Panny Márie. Nakoniec som doplnenia napatinoval, nové zcelenie nie je vôbec vidieť. Už desať rokov o dvanástej hodine každý deň nádherne zvoní vo veži kaplnky pri kaštieli v Kotešovej. Nemusí mi ďakovať, ja ďakujem jemu. Má lineárny, pre zvony najohľadupľnejší pohon riadený počítačom.

Po vojne opäť ožili mnohé zvonolejárske firmy. Práce bolo veľa, kostolné veže prázdne. Iróniou osudu je, že pred vojnou tieto firmy, tradíciou často generačné, nemali prácu, a tak sa museli orientovať na výrobu iných komodít, ako napríklad firma van Walsner, ktorá pred prvou svetovou vojnou namiesto zvonov vyrábala sejačky. No bronzu bolo málo aj po vojne. Bol drahý, nové zvony teda odlievali často zo železa.

V kostole svätého Ladislava v Rajci zvonili a súznili svetové hlasy Gustáva Beláčka (vpravo) a Gabriely Beňačkovej (v strede), o gitarový sprievod sa postaral Ľubomír Brabec (vľavo).

Zdroj: archív G. Beláčka

Chýbajúce organové píšťaly tiež doplnili. Cínu bolo málo, ako náhradu často použili plech. Aj v tomto bola spoločná cesta organov a zvonov v stovkách kostolov na Slovensku. Organ, ktorý som zakúpil (do kaplnky v kaštieli v Kotešovej, pozn. red.), zhodou okolností tiež pochádza z Budapešti od firmy Rieger. Mal presne mnou opísaný osud. Našťastie, náhradné plechové prospektové píšťaly boli kvalitne vyrobené a hrajú dobre dodnes. V kaplnke organizujeme aj organové koncerty.

Zvon je aj v každom ľudskom mene. Meno Gustáv je typické najmä pre švédskych kráľov, stačí si spomenúť na tenorovú postavu Gustava III. z prvej verzie Verdiho *Maškarného bálu*. Existuje ešte jedna zaujímavá etymológia Vášho mena, hoci nie všetci jazykovedci ju berú na milosť. Gustáv je údajne variantou staroslovanského *Gostislav* - slávny hosť. Hostovali ste na mnohých svetových scénach a Váš sugestívny bas poznajú aj v rodnej zemi opery v Taliansku. Ktoré zahraničné hostovanie sa Vám najviac vrylo do pamäti a prečo?

Bolo ich viac. Každá produkcia mi priniesla niečo nové, čo som dovtedy nevedel. Niečo som si osvojil a od iných spevákov som odpozoroval to, čo chýbalo mne. Ale naučil som sa aj veciam, ktorým sa treba vyhýbať a na čo si dať pozor.

Operný spevák má veľa spoločného s lekármi. Stále sa musí učiť nové diela a neustále zdokonaľovať vokálnu techniku. Musíme sa stále zdokonaľovať. Nedá sa povedať: som skvelý, to mi stačí. Ten moment býva začiatkom konca.

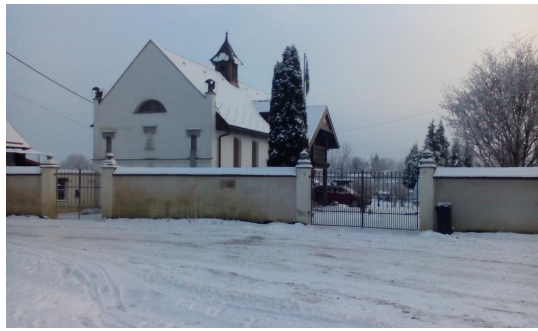
Zvládnuť veľkú rolu a operu trvajúcu niekoľko hodín si vyžaduje znalosť rozvrhnutia síl. Nielen pravidelne cvičiť techniku, ale aj objavovať nové „grify“. To sú maličkosti, ktoré nám umožnia spievať dlhé roky, krásne a silno pri najmenšej fyzickej námahe a zaťažení hlasiviek.

Vrátim sa k Vašej otázke. Z koncertných prevedení spomínam na skvelú atmosféru v Royal Albert Hall v Londýne. Šesť tisícok ľudí, veľmi znalé publikum. To by ste mali vidieť, ten ich (britský) konzervativizmus! Opak je pravdou. Kričali, aplaudovali ako na futbalovom zápase. A to som tam dvakrát vystúpil s Janáčkom. Naši ľudia by na Janáčka ani nešli.

Z operných hostovaní bolo zážitkov ešte viac. Spomeniem aspoň otvorenie letnej *stagione* (sezóny, pozn. red.) v Arene di Verona (monumentálny starorímsky amfiteáter v talianskej Verone, dejisko svetoznámeho letného operného festivalu, pozn. red.). Tiež maximálna kapacita publika, tentoraz pätnásťtisíc ľudí. Neskutočná atmosféra. Bol tam prítomný aj taliansky prezident. Všetci účinkujúci ešte pred predstavením spievajú taliansku hymnu, tisíce sviečok svetielkuje v aréne... Samozrejme, spievame bez mikrofónov. Skvelá akustika.

Zo zahraničných operných morí sa rád vraciate do už spomínaného neskorogotického kaštieľa v Kotešovej. Ten sa pod Vašou reštaurátorskou taktovkou rozozvučal ako symfónia v kameni. Súčasťou pamiatky, ktorú ste zachránili, je aj kaplnka. Môžete nám prezradiť viac o histórii tejto kaplnky? Ako vyzeral oltár? Zachovalo sa niečo z pôvodného mobiliára?

Všetky pamiatky, väčšinou torzálne, boli predtým zreštaurované. Bolo im treba nájsť (presnejšie, postaviť) vhodný spoločný priestor, v ktorom by súznili a dopĺňali sa.

Kaplnka pri kaštieli v Kotešovej, kde sa pravidelne konajú koncerty klasickej hudby.

Zdroj: archív G. Beláčka

Pokiaľ to bolo možné, s citom a porozumením som ich integroval do jedného novovytvoreného duchovného priestoru, kde znova ožili, našli svoje nové miesto a spoločne vytvorili krásny harmonický celok. Teda kaplnka je nová, tento rok bude mať desať rokov. Lepšie povedané, nové sú len steny. Kamenná podlaha a chórové stĺpy sú barokové, oltár klasicistický. Oltárny obraz z konca 19. storočia má výšku vyše troch metrov.

Dobrá vec sa podarila. Je to priestor otvorený pre všetky konfesie, organové a vokálne koncerty, pre výstavy výtvarných diel, fotografií, gobelínov, tapisérií... Jeden historik povedal, že sme kaplnku krásne zreštaurovali. Ťažko nájsť väčšiu pochvalu.

dokončenie v II. časti

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/buduci-rytier-a-operny-umelec-gustav-belacek-v-modlitbe-sa-ponarame-do-intimnosti-chvile-prva-cast/>